



Muallim Rifat Eğitim Fakültesi Dergisi
Journal of Muallim Rifat Faculty of Education

ISSN: 2667-5234



Adalar Denizi Toponimisinin Jeopolitik Kıskaçında Değerlendirilmesi*

Mete ŞİNİK¹, Ömer Faruk İNCİLİ²

Makale Bilgisi	ÖZET
<i>Geliş Tarihi:</i> 30.12.2022	<p>Adalar Denizi; Anadolu ile Balkan yarımadaları arasında, jeomorfolojik özellikleri nedeniyle kıta sahanlığının geniş olduğu, kuzey-güney yönlü uzanan, kabaca dikdörtgene benzer yarı kapalı bir denizdir. Adalar Denizi, toplam 3000'e yakın irili ufaklı ada, adacık ve kayalıklardan oluşan beş grup ada topluluğuna sahiptir. Adını bu adalardan alan Adalar Denizi; çeşitli kavimlerden krallıklara, imparatorluklardan devletlere kadar farklı hükümler altına girmiş ve bunların etkisiyle çeşitli adlandırmalarda bulunulmuştur. Toponimi etkileyen en önemli unsurlardan biri olan geçmiş sosyo-kültürel etkilerle oluşan genetik köken adlandırmaları nedeniyle Adalar Denizi; farklı medeniyet ve kültürlerin izlerini taşımaktadır. Özellikle Osmanlı Devleti'nin adaları ele geçirip Anadolu ile bütünleştirmesinden itibaren coğrafi karakterli Türkçe adlandırmalar toponimiye hakim olmuş ve adlandırmaların genetik kökeni değişime uğramıştır. Yaklaşık bin yıl boyunca Adalar Denizi olarak bilinen yer; Cumhuriyet öncesi ve sonrası devirde değişen jeopolitik koşullar nedeniyle, çoğu kısmı Türkiye'nin sınırları dışında kalınca, mekânsal adlarda da değişimler başlamıştır. Çalışmanın temel dayanağı, jeopolitikteki dilin ve buna bağlı olarak mekânsal adlandırmaların Ratzel'in "Organik Teori" adını verdiği çalışmasında ortaya koyduğu "Devletin alanı, kültürü ile büyür ve kültürü yaymak istiyorsanız dilinizi yayın" fikrine dayanmaktadır. Jeopolitiğin kıskaçında en az dili yaymak kadar önemli olan mekânsal adların korunumu, çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Ayrıca, toponiminin korunumu jeopolitik geçmişi korumak ve düşüncüyü yaymak açısından da çok önemlidir. Çünkü; insanların hafızasında yer edinen mekânsal adların değiştirilmesi, jeopolitik düşüncenin değişmesine ve zayıflamasına sebep olmaktadır. Bu nedenle jeopolitik dilin bir parçası olan mekânsal adlandırmalar, korunmalı ve geleceğe aktarılmalıdır.</p> <p>Anahtar Sözcükler: Toponimi, Jeopolitik Dil, Jeopolitik Toponimi, Jeopolitik Hafıza, Adalar Denizi.</p>
<i>Düzeltilme Tarihi:</i> 20.01.2023	
<i>Kabul Tarihi:</i> 21.01.2023	
<i>Basım Tarihi:</i> 25.01.2023	

Evaluation of Aegean Sea Toponymy in the Geopolitical Clamp

Article Info	ABSTRACT
<i>Received:</i> 30.12.2022	<p>The Aegean Sea; It is a roughly rectangular, semi-enclosed inland sea extending in the north-south direction between the Anatolian and Balkan peninsulas, where the continental shelf is wide due to its geomorphological features. Aegean Sea has a total of around 3000 large and small islands, islets and cliffs, and has five groups of island communities. Aegean Sea, which takes its name from these islands, has been under different sovereignty from various tribes to kingdoms, from empires to</p>
<i>Revised:</i> 20.01.2023	

* Hazırlanan bu çalışma, Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi tarafından düzenlenen TÜCAUM-2022 Uluslararası Coğrafya Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

¹ Öğr. Gör., Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksek Okulu, Mimarlık ve Şehir Planlama Bölümü, Kilis-Türkiye, mete.sinik@kilis.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-8188-5151

² Dr. Öğr. Üyesi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Kilisli Muallim Rifat Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Kilis-Türkiye, ofarukincili@kilis.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-0698-8801

Accepted:
21.01.2023

Published:
25.01.2023

states, and various naming have been made under the influence of these. Aegean Sea bears the traces of different civilizations and cultures due to its genetic origin names formed by past socio-cultural influences, which are one of the most important factors affecting toponymy. Especially since the Ottoman Empire captured the islands and integrated them with Anatolia, Turkish namings with geographical characteristics dominated the toponymy and the genetic origin of the namings changed. The place known as the Sea of Islands (Aegean Sea) for nearly a thousand years; due to the changing geopolitical conditions in the pre-republican and post-republican era, when most of them remained outside the borders of Turkey, changes in spatial names also began. The place known as the Sea of Islands for nearly a thousand years; due to the changing geopolitical conditions in the Republican era, when most of them remained outside the borders of Turkey, changes in spatial names began. The main basis of the study is based on the idea of "The area of the state grows with its culture, and if you want to spread the culture, spread your language" put forward by in Ratzel's work called "Organic Theory" by the language in geopolitics and, accordingly, spatial naming. The conservation of spatial names, which is as important as spreading the language in the grip of geopolitics, reveals the importance of the study. In addition, the preservation of the toponymy is also very important in terms of preserving the geopolitical past and spreading thought. Because; changing the spatial names that take place in people's memory causes a change and weakening of geopolitical thought. For this reason, spatial designations, which are a part of the geopolitical language, should be preserved and transferred to the future.

Keywords: Toponymy, Geopolitic Language, Geopolitic Toponymy, Geopolitical Remember, Aegean Sea.

1. GİRİŞ

Anadolu ile Balkan Yarımadası arasında bulunan Adalar Denizi, önemli bir jeopolitik konuma sahiptir. Sahip olduğu konum itibariyle Karadeniz'i boğazlar ve Marmara Denizi üzerinden Akdeniz'e bağlarken, buradan da Cebeli Tarık Boğazı sayesinde Karadeniz'i Atlas Okyanusu'na bağlamaktadır. Deniz, güneyinde Girit Adası ve onun oluşturduğu ada yayı, doğusunda Türkiye, kuzeyinde ve batısında Yunanistan ile çevrilidir. Alanı yaklaşık 214.000 km² genişlikte olan Adalar Denizi'nde irili ufaklı yaklaşık 3000 ada bulunmaktadır. Jeolojik ve jeomorfolojik özellikler bakımından Adalar Denizi, Anadolu ile Balkan yarımadasının hareketli ve genç karakterini yansıtmaktadır. Çünkü Anadolu ile Balkan yarımadasının parçası olan Adalar Denizi'nin bulunduğu karasal ortam, Messiniyen jeolojik devrinde yerini denizel ortama bırakmıştır. Böylece yüksek dağların üst kısımları, birer ada ve adacıklara dönüşmüştür. Jeomorfolojik oluşumu itibariyle geniş kıta sahanlığına sahip olan Adalar Denizi'nde yer yer kanyonlar, abisal alanlar ve çukurluklar yer almaktadır. İşte bu denizel alanın münhasır ekonomik bölgesi içerisindeki önemi; ekonomik değeri yüksek doğal kaynakları barındırmasından kaynaklanmaktadır. Adalar Denizi çevresindeki her iki devletin kendi **denizel sınırlarını ilan etmeleri** ve bu durumu **ortak bir antlaşmayla belirlememeleri**, hem siyasi hem de ekonomik olarak henüz belirlenmiş bir **karasuları ve münhasır ekonomik bölge sınırının oluşmamasına** sebep olmaktadır.

Günümüzde Türkiye ile Yunanistan arasında bulunan Adalar Denizi, yeryüzündeki en eski medeniyetlerin doğuşuna tanıklık etmiş bir denizdir. Çevresinde birçok medeniyetin ve krallıkların kurulup geliştiği yer olan Adalar Denizi, farklı şekillerde adlandırılmıştır. Bazı çalışmalarda Yunan Tanrısı Aegea'dan geldiği varsayılan Ege terimi ve buna bağlı Ege Denizi tabirinin Helenistik medeniyete ait olduğu söylenebilir de, farklı çalışmalarda Ege tabirinin Anadolu'daki çok eski uygarlıklardan geldiği belirtilmektedir (Kozanhan, 2022). 11. yüzyılda ise

Batı Anadolu kıyılarına gelen ilk Türklerin, denizdeki adaların çokluğuna bağlı olarak denize; Adalar Denizi adını verdiği bilinmektedir (Özey, 2001). Bölgenin coğrafi karakteri yansıtan bu adlandırma, 20. yüzyıla kadar kullanılmıştır. Ancak I. Dünya Savaşı sonrasında değişen jeopolitik koşullar nedeniyle, başta On İki Adalar olmak üzere, kaybedilen Adalar Denizindeki birçok ada, Yunanistan'ın arkasına Avrupa'yı alarak sergilediği saldırgan tutum; Adalar Denizi'nde Türkiye'nin denizel yetki alanını, mekansal etkisini hatta jeopolitik hafıza ve düşüncesini zayıflatmıştır. Ayrıca, Adalar Denizi'nde çoğu adayı elinde bulundurması nedeniyle Yunanistan'ın Ege Denizi'nin kendisine ait olduğunu dillendirmesi ve Türkiye'yi Adalar Denizi'nde yok saydırmak istemesi, jeopolitik düşüncede gerilemeye sebep olmuştur. Hatta bu durumu 1940'lardan itibaren Türkiye'de Adalar Denizi yerine Ege Denizi tabirinin yoğun bir şekilde kullanılmasıyla ilişkilendirmekte yanlış olmayacaktır. Yunanistan tarafında Yunan kralına bağlı olarak adlandırılan Ege Denizi tabiri; jeopolitik açıdan mekanı sahiplenmenin toponimiye yansımasıdır. Bu nedenle Jeopolitik hafızayı güçlendirmek için Ege Denizi yerine, Adalar Denizi tabiri daha yoğun bir şekilde kullanılmalıdır. Çünkü jeopolitik hafızayı korumanın ve düşüncüyü yaymanın en önemli belirtisi, **dilin yayılmasının yer adları** üzerinden gerçekleşmesidir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Coğrafya ile siyasetin bileşimi olan jeopolitik, Dünyadaki en etkili silahlardan biridir. Bu silahın gücü giderek artmaktadır. Her alanda etkili olan ve kullanım alanı giderek genişleyen jeopolitiğin toponimiyle de sıkı bir ilişkisi vardır. Jeopolitikle toponimi ilişkisinin sıkı bağlarını ortaya koyan bu çalışmanın amacı, yer adlarının mekansal hakları korumadaki yerini kanıtlamaktır.

2. YÖNTEM

Araştırmaya konu olan Adalar Denizi'ne, jeopolitik çerçevede toponimi açısından bir değerlendirme yapılmıştır. Bu araştırma yapılırken, mekansal özellikler nitel araştırma yöntemleri ile değerlendirilmiştir. Araştırma için kullanılan yöntemlerden ilki **mekansal analizdir**. Mekanın benimsenmesinde ve hafızada yer edinmesinde etkili olan toponimi, jeopolitik çerçevede analitik bakış açısıyla değerlendirilmiştir. İlerleme ve gelişme anlamına gelen **progresif** (ilerlemeci) **yöntem** ise; geçmişten günümüze kadar meydana gelen olayların değişim ve dönüşümlerini incelenmesini ve bununla elde edilen yeni bulguların mekansal açıklamasını yaparak, Adalar Denizindeki toponiminin nasıl, neden, ne şekilde değiştiğini ve bunların sonuçlarını açıklamaktadır. Türkiye ile Yunanistan arasında kalan Adalar Denizi'nin jeopolitik kaskacında, ülkeler arasında karşılaştırma yaparak toponimisinin nasıl değişip dönüştüğünü açıklayan **komparativ** (karşılaştırma) **yöntem** kullanılmıştır. Son olarak Adalar Denizinin, toponimisinin gelişimini ve değişimini jeopolitik açıdan daha iyi açıklamak için; coğrafi görünümün tasviri yapıp değişim ve dönüşüm mekanizmalarının tartışmalarını birleştiren bir yöntem olan **Dagwood Sandviç** yöntemi kullanılmıştır.

3. ARAŞTIRMA SAHASININ YERİ SINIRLARI VE COĞRAFİ KARAKTERİ

3.1. Araştırma Sahasının Yeri Sınırları

Çalışmaya konu olan Adalar Denizi; doğusunda Anadolu, kuzey ve batısında Balkan yarımadası, güneyinde ise dışbükey yay çizip Girit Ada yayını oluşturan, KD'den GB'ye doğru sırasıyla uzanan

Rodos, Küçük ve Büyük Kerpe, Girit ile Çuha adalarıyla sınırlandırılır. Adalar Denizi, jeomorfolojik oluşumu itibariyle Anadolu yarımadasının en girintili çıkıntılı, buna bağlı olarak koy ve körfezlerin en fazla bulunduğu ve en uzun kıyısına (2805 km) sahip olan denizdir. 35°-41° kuzey enlemleri ile 22°-28° doğu boylamları arasında yer alan Adalar Denizi, Çanakkale boğazıyla Marmara Denizine ve oradan Karadeniz'e bağlanan, Akdeniz'in kuzeye doğru sokulmuş bir parçası olan yarı kapalı bir iç denizdir (Harita: 1).

Kuzey-güney yönlü en geniş mesafe yaklaşık 355 deniz mili (657 km) iken, doğu-batı en fazla genişlik 256 deniz mili (473 km) ve yer yer azalıp artan orta kesimin genişliği yaklaşık 79 deniz mili (150 km) olan, kabaca dikdörtgene benzeyen bir denizdir. En derin yeri Girit Adasının kuzeydoğusunda 2500 metreden daha fazla olan Adalar denizinin ortalama derinliği ise; 350 metredir. Adalar Denizi'nin alanı yaklaşık 214.000 km² genişlikte olup, toplam 3000'e yakın irili ufaklı ada, adacık ve kayalıklardan oluşan 23.000 km² karasal alana sahiptir. Bu adalar rastgele saçılmaktan ziyade, belirli alanlarda toplanmış ve ada grupları oluşturmuşlardır. Bu ada grupları; Boğaz Önü Adaları, Saruhan Adaları, Menteşe Adaları, Şeytan Adaları ve Tavşan Adaları olmak üzere beş grupta toplanmaktadır.



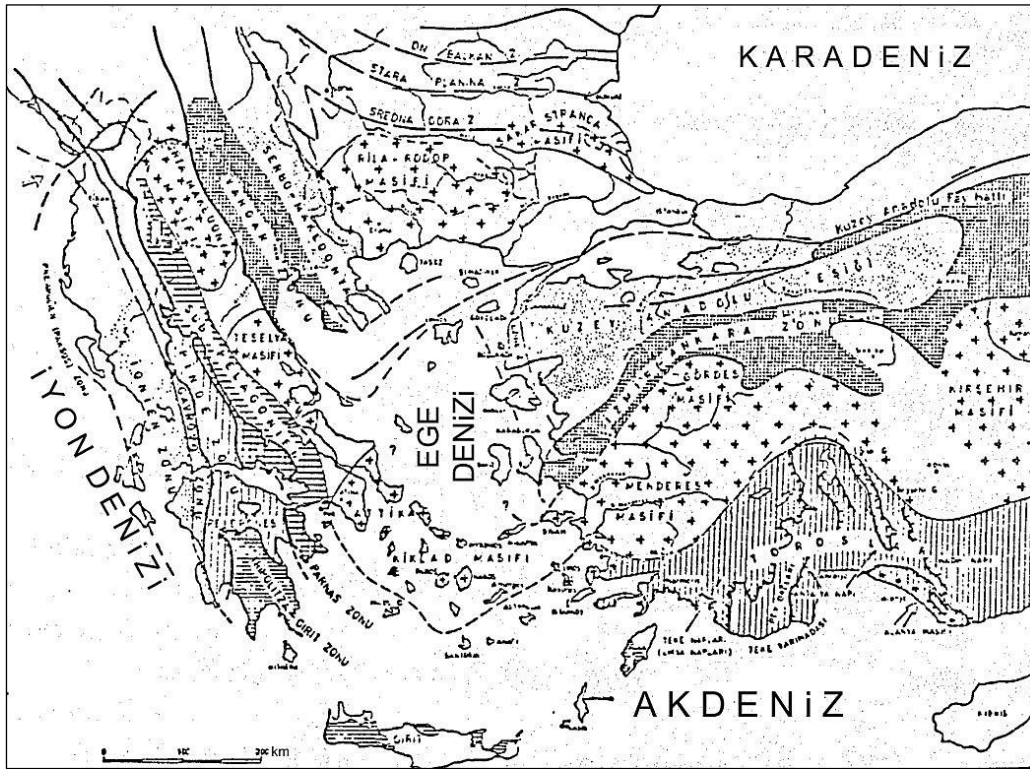
Harita 1. Adalar Denizi'nin Konumu

3.2. Coğrafi Karakteri

Denizel alanlar, karasal ortamdaki gibi çoğu doğal ortam karakterinden farklı olarak, jeolojik ve jeomorfolojik özellikleri bakımından incelenmektedirler. Afrika levhasının Avrasya levhasına doğru sokulması sonucu Adalar Denizinin güneyini oluşturan Girit Ada yayının güneyinde belirginleşen kıta yamacı ve denizaltı eşiği ile Akdeniz'den ayrılan Adalar Denizi; Akdeniz

havzasında farklı jeolojik oluşum süreçleri nedeniyle birbirlerinden ayrılırlar. Levhaların bölgedeki hareketliliği nedeniyle jeolojik olarak depremlerin de yoğun bir şekilde hissedildiği sahada yer alan Adalar Denizi, ortalama 350 metre derinlikte bir denizaltı platosuna benzetilebilir. Bu platonun hakim topografik unsurunu, geniş yüzey kaplayan ve genel olarak derinliği 90-125 m. aşmayan, çok hafif eğimli ve yer yer denizaltı kanyonlarıyla yarılmış şelf düzlükleri meydana getirir. Ayrıca şelfin içine dik yamaçlarla gömülmüş oluk şekilli derin çukurlar da bulunmaktadır. Denizaltındaki bu derin çukurlar, belirli bir düzenle uzanmaktadır. Bu abisal çukur yayı kuzeyde Saros Körfezinden başlayarak güneye doğru "S" harfi çizecek şekilde uzanan abisal kısımlarla ikiye bölünmüştür (Erinç, Yücel: 1988: 8).

Araştırma sahası olan Adalar Denizi, jeolojik açıdan çok hareketli ve farklı bir jeolojik sahada yer almaktadır. Bir yandan S şekilli abisal alanlar, bir yandan da hareketli jeolojik yapı söz konusudur. Güneyde Torosların devamı olan Girit Ada Yayı, bunun kuzeyinde Kiklad Masifi ve kuzeyde KAF'ın oluşturduğu Kuzey Ege Oluğu, kabaca bir denizaltı platosunu oluştururken, bir yandan da adaların oluşumuna sebep olan boğulmuş kara parçaları farklılıkları ortaya koymaktadır (Harita: 2).



Harita 2. Adalar Denizi ve Çevresinin Jeolojisi (İzdar, 1975)

Adalar Denizi, yaklaşık 6 milyon yıl önce Miyosen'in alt bölümü olan Messiniyen zamanında büyük bir hidrografik ve jeolojik değişim yaşamıştır. 1970 yılında Akdeniz'de yapılan derin sondaj çalışmalarında Akdeniz'in kurduğunu gösteren deniz tabanının altında tuz varlığı ortaya koyulmuştur. Zira Akdeniz'deki kuruma bağlı olarak kısa bir jeolojik zaman içinde kalınlığı 3 km'ye varan bir evaporit çökelimine rastlanmıştır. Messiniyen döneminde gerçekleşen ve yerküre tarihinin en büyük ve en genç tuz çökelimi olan bu olay Messiniyen Tuzluluk Krizi olarak adlandırılmıştır. Bu tuzluluk krizinin sonlanması ise Cebelitarık Boğazı'nın tektonik çökmeye bağlı olarak açılması sonucu Amazon Nehri'nin 1000 katı büyüklüğündeki bir su kütlelerinin boşalımı sonucunda (İlgar, 2015: 73, 77) Akdeniz, hızla Atlas Okyanusunun suları ile

dolmuş ve günümüzdeki halini almıştır. Buradan hareketle Adalar Denizi'nin de bu hidrojeolojik etkilerden etkilendiği söylenebilir. Ayrıca bu bölge; Ege, Yunanistan ve Anadolu arasındaki yerkağının Pliyosen ve Kuvaterner döneminde faylar boyunca çöktüğü ve Akdeniz'in suları ile işgal edildiği bir alana karşılık gelir. Bu Egeid adlı çöken kütlelerin sular altında kalmasının kısmen okyanus seviyesinin son glasyal-östatik kökenli yükselme hareketiyle ilgili olduğu düşünülmektedir. Sonuçta hem iklimik hem de hidrojeolojik etkiler sonucunda oluşan Adalar Denizinin büyük kısmının sular altında kalarak Adalar Denizi haline gelen boğulmuş kara parçası (Erinç ve Yücel, 1988: 14-15) olduğu söylenebilir.

Karasal ortamdan denizel ortama dönüşen bir yer olan Adalar Denizi, belirli alanlarda jeolojik birliktelikler gösterdikleri için belirli ada grupları oluşturmuşlardır. Bu takım adalar;

Boğazönü Adaları (Kuzey Adalar Denizi Adaları ya da Trakya Adaları): Adalar Denizi'nin kuzeyinde yer alıp, Çanakkale Boğazı'nın önünde konumlanmaları nedeniyle bu adı almışlardır. Bu adalar; Bozcaada, Gökçeada, Taşoz, Semadirek, Limni (İlamlı), Bozbaba, Tavşan Adası, Köpek, Tavuk ve Zürafa adalarıdır.

Şeytan Adaları: Adalar Denizi'nin kuzey batısında, Eğriboz Adası'nın kuzeyinde kalan ada grubudur. Bu adalar; Biber, Keçi, İblislik (Şeytan), Güvercin (Bozada, Hasır), Kırlangıç (Çamlıca), İskados, İşkepelos, Arsura, İskandil, Kızkardeşler, Pirbaba, Sıçancık, Valaxa, Sarakino, Grammeza, İskiri ve Küçük İskiri'dir.

Saruhan Adaları: Adalar Denizi'nin orta kesiminin doğusunda, Batı Anadolu'ya çok yakın bir konumda kuzey-güney yönünde bulunan adalardır. Bu adalar; Midilli, İpsara, Küçük İpsara, Sakız, Koyun, Pasas, Karaada, Küçükada, Toprakada, Uzunada, Alev ada, Üçburun, Ufakada, Yassıada, Çifteada, Boğaz, Süngükaya, Mustafa Çelebi, Sisam (Susam), Forno, Hürşit, Çıplak, Ahikerya, Güneş, Alibey (Cunda), , Balık, Yumurta, Yuvarlak, Göz, Pınar, Poyraz, Taşlı, Yelken, Yalnız, Maden, Küçük Maden, Hasır, Kırlangıç, Kız, Çiçek, İkiz Kayalar, Taş, Tavuk, Pırasa, Tavşan, Büyükada, Yılan, Orak ve Vatos adalarıdır.

Menteşe Adaları: Mentеше Yöresinden ismini alan ve Toros Dağlarının deniz yüzeyindeki görünen jeolojik uzantıları olan, Oniki Adaların da içinde yer aldığı adalar grubudur. Bu adalar; Rodos, Batnoz, Eşek Adası, Nera, Nergiscik (İskandil), Çoban, Limoniye, Herke, İleriye, Ardıççık, Bulamaç, Koçbaba, Eşekler (Lipsi), İlki (İlyaki), Mavra, Megalo Livadi, Plaka, İncirli, Askina, Kandilli, Sakarcılar, Pergausa, Paheia, Staroggili, İstanbulya, Ardacık, Yaban, Fokionisia, Hondro, Glıno, Kyriaki, Kounoupoi, Plakida, Stefania, Mesonisi, İstanköy, Karaada, Kerpe, Küçük Kerpe, Kilimli, Kelemez, Telendos, Keçi Adası, İkizce, Safran, Sömbeki, Nimos, Seskli, Astakida, ve Akça Adasıdır.*

Tavşan Adaları: Mora Yarımadasının doğusunda yer alan ve yarımada'nın jeolojik olarak uzantısı olan adalardır. Bu adalar; Eğriboz, Andıra (Andre), İstendin, Şıra (Sıra, Sıra), Mükene (Mökene), Bara, Yamurgi, Anafiye, Santorini, Değirmenlik, Küçük Değirmenlik, Yavuzca, Egene (Egine), Bibercik (Uzunca), Mürted, Domala, Çamlıca, Küçük Çamlıca, Suluca, Venedik Kayası, Aniye, Andibara, Bolukendire, Polino, Kulur, Koyunluca, Serfo, Gümüş, Eskinöz (Sikinos), Dilos, Doğancık, Sığırcıklar, Papazlık, Yılan, Nakşa, Eskino, Karo, Hacılar, Yassıca, Örenli, Kufonisia,

* Mentеше Adaları gurubuna Antalya'nın Kaş ilçesinin güneybatısında Akdeniz'de yer alan ve Yunanistan'a ait olan Meis Adası ve çevresindeki adalar da (İçada, Başak, Bayrak, Çatal, Ekmek, Karaada (Ro), Sarıada, Güvercinli, Kovan, Heybeli, Kilise) eklenmektedir. Fakat bunlar Akdeniz'de yer aldıkları için çalışmaya dahil edilmemiştir.

Hristiyan, Eski Kameni, Yeni Kameni, Serbarlı (Tıraçya), Didim (Didimi), Papazlık, Terme, Anidro, Agistri (Engiste), Kedelen Papazlığı, Falconera ve Kargı adalarıdır.

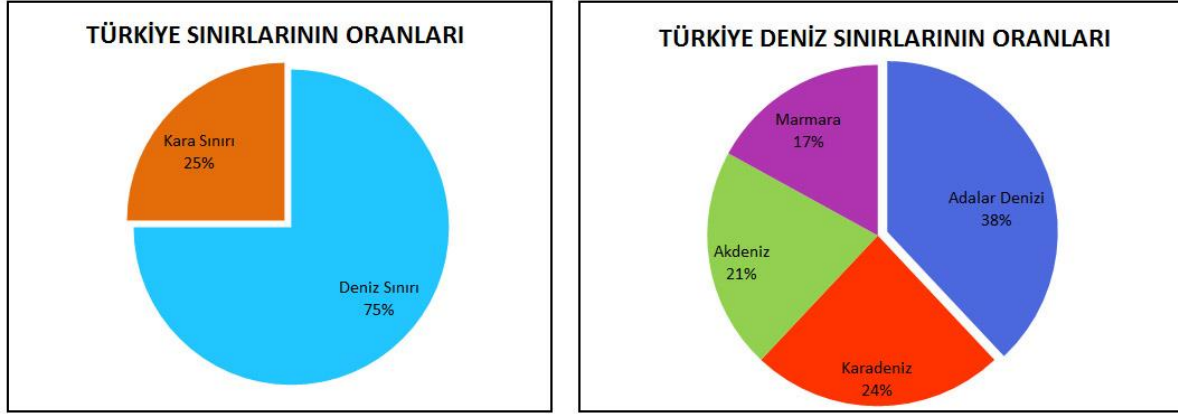


Harita 3. Adalar Denizindeki Ada Grupları

4. ADALAR DENİZİ VE KARASULARI

Türkiye, üç tarafı denizlerle çevrili önemli bir yarımada ülkesidir. Kıyı uzunluğu bakımından dünyadaki ilk 20 ülke içerisinde yer almakta ve sınırlarının % 75'i denizel alanlardan

oluşturmaktadır. Bu denizel alanlar içerisinde ise 2805 km'lik uzunlukla en büyük paya sahip olan % 38'lik oranla Adalar Denizi'dir (Grafik: 1). Bu kadar uzun bir mesafeye sahip olan Adalar Denizi de denizel sınırlar açısından çok önemli bir yere sahip olmaktadır. Yunanistan ile Türkiye arasında yıllardır çözülemeyen Adalar Denizi sorunu, günümüzde de devam etmektedir. Bu çözümsüzlüğün en büyük sebebi ise; karasuları sınırlarının iki devlet tarafından tek yönlü belirlenmesi ve denizel sınırı belirleyen ortak bir anlaşmanın bulunmamasıdır.



Grafik 1. Türkiye Sınırlarının Oranı (Solda) ile Türkiye Deniz Sınırlarının Oranı (Sağda)

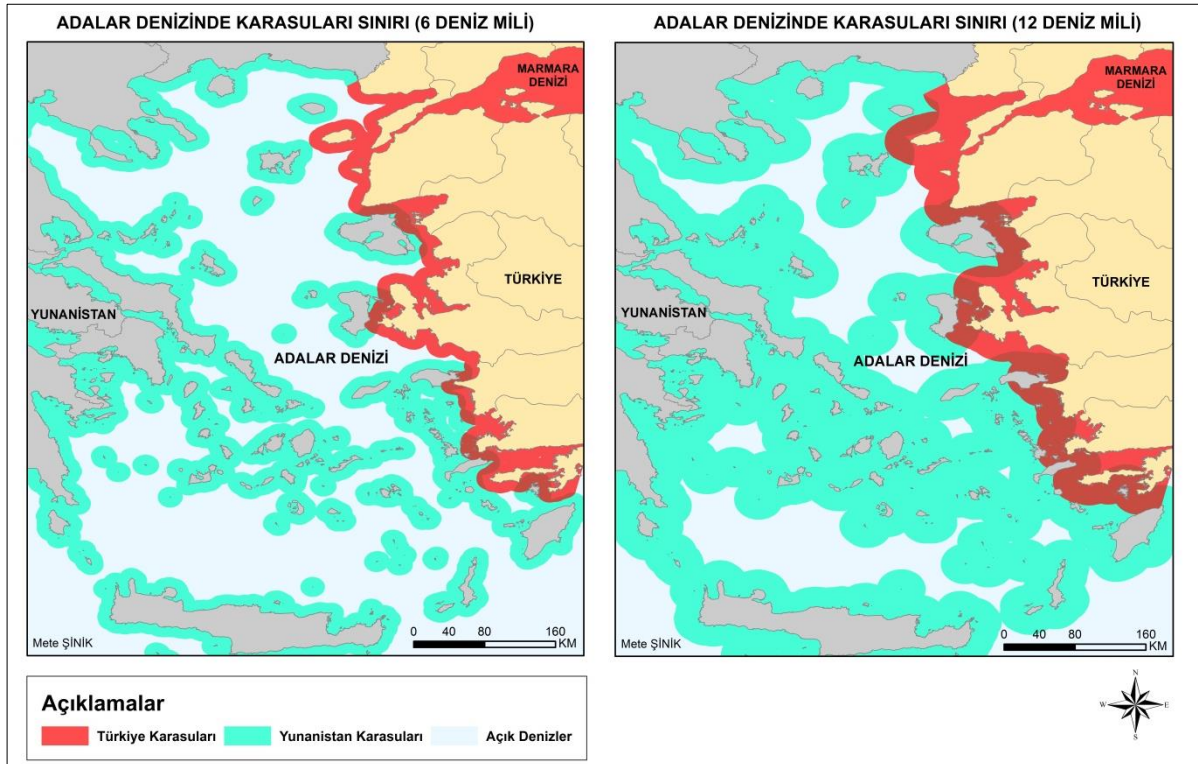
Günümüz dünyasında karasularının önemi, özellikle sanayi devriminden sonra denizler altındaki doğal kaynakların keşfi ve “Organik Devlet” düşüncesiyle devletler arasında artmıştır. Bundan dolayı, karasuların sınırları daha büyük bir önem arz etmeye başlamıştır. Coğrafi konumlarına ve gelişmişlik seviyelerine göre; farklı devletler, farklı zamanlarda, farklı sınırlar belirlemişlerdir. Örneğin; Ortaçağ'da gemiler için güvenli top atış mesafesi olan 3 deniz miline bağlı olarak (Sur, 2000: 280) bu mesafe karasuların sınırı olarak başlangıçta kabul edilmiştir. 18. yüzyılda, bir devletin karasularının genişliği olarak “Top Atışı Kuralı”nın benimsenmesi, belirli antlaşmalarda veya emirlerde yavaş yavaş ortaya çıkmıştır. İngiltere-Fransa (1786), Fransa-Rusya (1787) ile İspanya-Trablusla (1784) anlaşmalar yapmıştır (Guy, 2000: 20). Özetle 18. yüzyılda güvenli mesafe ve devletlerarası anlaşmalar, karasularının sınırlarını belirleyen temel unsurlar olmuştur. Ancak 20. yüzyılda yaşanan teknolojik gelişmeler sayesinde devletlerin denizel alanlardan elde ettiği doğal kaynakların varlığının artması karasuları sınırı tartışmalarını artırmıştır. 3 deniz mili kabul edilen karasuları sınırı 6, hatta son olarak 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesine göre 12 deniz mili olarak kabul edilmiştir. Ayrıca, aynı sözleşmede “Her devlet karasularının genişliğini tespit etme hakkına sahip olduğu” da belirtilmiştir (1982 BMDHS, Madde-3). Günümüzde de Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi’ni imzalayan devletler, kıyından 12 deniz miline kadar uzaklıkta olan bölgeyi karasuları olarak kabul etmektedir. Fakat; bu anlaşmayı imzalamayan Türkiye, sonuçta anlaşmanın şartlarını kabul etmemekte; Lozan anlaşmasıyla belirlenen 3 deniz milini ve her devletin karasuları sınırını belirleme hakkı olduğunu vurgulamaktadır. Bunların dışında diğer önemli bir konu da; Adalar Denizi’ndeki deniz sınırının 1964 yılına gelinceye kadar karasularımızın genişliğini açıkça belirten bir metinde görmenin mümkün olmaması (Özman, 1988: 177), 1923 yılında imzalanan Lozan anlaşmasındaki Adalar Denizi deniz sınırlarının 3 deniz mili olduğu fikrini Türkiye’nin kabullendiğini kanıtlamaktadır. Ancak; Yunanistan bugün de yürürlükte olan 17 Eylül 1936 tarih ve 230 sayılı kanunla karasuları genişliğini 6 deniz mili olarak kabul etmesine (Özman, 1988: 176) rağmen Türkiye’nin karşı tepkisi ancak 1964 yılında gerçekleşmiştir.

Adalar Denizi’ndeki karasularının genişliğinin değişen koşullarla beraber, Türkiye açısından ne kadar genişlikte olması gerektiği ve Lozan’ın bu konuda yetersiz kaldığı düşüncesi nedeniyle

Türkiye Cumhuriyeti 1964 yılında kendi karasuları genişliğini kanunlarıyla belirlemiştir. Resmi Gazete 'de 25.05.1964 tarihinde 476 numaralı Karasuları Kanunu ile yayınlanan Madde 1'de; **"Türk karasuları Türkiye ülkesine dâhildir. Türk karasularının genişliği altı deniz milidir"** ibaresiyle karasuları sınırını 6 deniz mili olarak belirlemiştir. Madde 2'de ise; **"Karasuları daha geniş olan devletlere karşı Türk karasularının genişliği mütekabiliyet esasına göre taayyün eder"** (T.C. Karasular Kanunu, 1964) ibaresi de karasularını daha geniş tutan denizel komşularına karşı Türkiye'nin aynı genişlikte mesafenin karşılıklı uygulanacağını belirtilmektedir. Ancak değişen coğrafi, siyasi ve ekonomik şartlar ve 1982 yılında BMDHS'nin karasuları sınırını 12 deniz mili olarak kabul etmesi ile 1964 yılında belirlenen Karasuları Kanunu'nda bazı değişikliklere yol açmıştır. 29.05.1982 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanan 2674 numaralı Karasuları Kanunu Madde 1'de karasuları sınırı olan 6 deniz mili mesafe tekrarlanmıştır. Bunlara ek olarak; **"Bakanlar Kurulu, hakkaniyet ilkesine uygun olmak şartıyla, altı deniz milinin üstünde karasuları genişliği tespit etmeye yetkili"** (TC. Karasular Kanunu, 1982) olduğu belirtilerek, Bakanlar Kuruluna hakkaniyet ilkesine uyarak karasuları sınırının 6 deniz mili üzerine çıkarma yetkisi verilmiştir. Kısacası, Türkiye Cumhuriyeti 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ni imzalamadığı için karasuları sınırını, 12 deniz mili kabul eden şartta herhangi bir bağlayıcılık söz konusu değildir. Türkiye Cumhuriyeti kanunlarında ilan ettiği ülke karasularının genişliğini 6 deniz mili olarak kabul edilmektedir.

Adalar Denizindeki karasuları sınırının genişliği, Yunanistan açısından daha farklı düşünülmektedir. İlk olarak bu sınır, 1923 yılında imzalanan Lozan Barış Antlaşmasının 6. maddesine göre; **"deniz sınırları, kıydan 3 milden aşağı uzaklıktaki ada ve adacıkları kapsar"** şeklinde belirtilmiştir. Her ne kadar anlaşmada karasularının genişliği ile ilgili açık bir hüküm yoksa da, antlaşmanın deniz yan sınırları ve karşılıklı deniz sınırlarına ilişkin hükümlerin konferans zabıtlarında, tarafların kara sularının 3 deniz mili genişlikte olması anlayışıyla hareket ettiklerini doğrulayan belirtiler bulmak mümkündür (Özman, 1988: 176). Bunlara bağlı olarak 1923'te Yunanistan-Türkiye karasuları sınırı 3 deniz mili olarak kabul edilmiştir. Fakat anlaşmanın 6. Maddesinde belirtildiği gibi sınırın **Sınır Çizim Komisyonu'na bırakılması** ve Türkiye ile Yunanistan arasındaki **deniz sınırının olduğu bir haritanın olmaması** denizel sınırın belirsizliğini artırmıştır. Bunların sonucunda; Yunanistan bugün de yürürlükte olan 17 Eylül 1936 tarih ve 230 sayılı kanunla karasuları genişliğini 6 deniz mili olarak kabul etmiştir (Özman, 1988: 176). Türkiye ile Yunanistan arasındaki karasuları genişliğinin 3 deniz mili olduğunun kabulü, 1936 yılında Yunanistan'ın karasularını 3 deniz milinden 6 mile çıkarması hamlesiyle değişmiştir. Lozan dengesinin bu şekilde bozulmasına kanunun yürürlüğe girdiği dönemde Türkiye ve Yunanistan arasındaki Atatürk ve Venizelos arasında beliren dostane ilişkiler göz önünde bulundurularak itiraz edilmemiştir (Özman, 1988: 176-177). O zamanlar için sorun edilmeyen bu tür **mekânsal genişleme eğilimleri** ve dostane görünen devletlerarası jeopolitik ilişkiler, iki ülkenin **karasuları sınırının belirlenmesini arka plana** atmıştır. Fakat ülkelerarası dostane ilişkiler, sınırları belirleyememekte; sınırlar, anlaşmalarla kesin ve net çizgilerle belirlenmektedir. Lozan anlaşması ve sonrasında denizel sınırın iki devlet tarafından tek taraflı belirlenmesi, bir sınırın oluşmamasına sebep olduğu gibi, günümüz Adalar Denizi'nde yaşanan sınır anlaşmazlıklarını beraberinde getirmiştir. Bunların yanında 1982 BMDHS'yi imzalayan Yunanistan; anlaşmanın Karasularının sınırı ile ilgili 3. maddesine bağlı olarak karasuları sınırını 12 deniz mili olduğunu 1982 yılından beri iddia etmektedir. Bu anlaşmayı gerekçe olarak göstererek Adalar Denizi'ndeki karasuları sınırını 12 deniz mili olduğunu savunmaktadır.

Ortaçağ'ın ikinci yarısında beri ülkenin bir parçası olarak kabul edilen karasuları (Pazarcı, 2012: 255), günümüzde devletlerin alanını genişletmenin bir aracı haline gelmiştir. Buna bağlı olarak Adalar Denizi'nde Yunanistan'ın karasularını 12 deniz miline çıkarma isteği, bölgedeki jeopolitik dengeyi Türkiye aleyhine orantısız bir şekilde değiştirecektir. Yunanistan'ın şu anda, sahip olduğu birçok ada sebebiyle karasuları Ege Denizi'nin % 40'ını oluşturmaktadır. Karasularının 12 deniz miline çıkarılması durumunda bu oran %70'e yükselecektir. Bu durumda açık deniz büyüklüğü %51'den %19'a düşerken, Türkiye'nin karasuları da Ege Denizi'nin %10'undan daha az kalacaktır (<https://www.mfa.gov.tr/baslica-ege-denizi-sorunlari.tr.mfa> -20.12.2022). Böyle bir durum, Türkiye Cumhuriyeti tarafından kabul edilemez. Ülke sınırları devletlerarasında belirlendiği gibi, ülkenin parçası olan karasuları sınırı da devletlerarası anlaşmalarla belirlenmesi gereklidir. Günümüzde Yunanistan karasuları sınırını 12 deniz miline çıkardığında Türkiye'nin kıta sahanlığı Yunanistan'ın ada bazlı karasularıyla üst üste gelecek ve Yunan karasuları içerisinde Türk kıta sahanlığı kalacaktır (Harita: 4). Bunun sonucunda, iki devletin ülke sınırları yan yana örtüşmek yerine, üst üste çakışacaktır. Ayrıca; karasuları sınırında yaşanan belirsizlik, sadece deniz ülkesinin sınırlarını belirlemede değil, hava ülkesinin sınırlarını belirlemede de problemler çıkarmaktadır. Çünkü hava ülkesi, herhangi bir kara parçası ve su kütlesi üzerindeki boyutları çeşitli kanun, kural ve antlaşmalarla belirlenmiş atmosfer kütlesi (Crocker, 2007: 13) olduğundan karasuları üzerinde de uçuş yapabilme durumu da mevcuttur. Buna bağlı olarak Yunanistan'ın ulusal hava sahası genişlemekte, uluslararası ve Türkiye'nin hava sahası daralmaktadır.



Harita 4. Adalar Denizi'ndeki 6 ve 12 Deniz Millik Karasularının Sınırları

5. ADALAR DENİZİNDEKİ MAVİ VATAN

Adalar denizi ve Türkiye'yi üç taraftan kuşatan denizlerin jeopolitik önemi, son yıllarda yapılan çalışmalarla daha fazla önem kazanmaya başlamıştır. 14 Haziran 2006 tarihinde Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nca düzenlenen Karadeniz ve Deniz Güvenliği adlı sempozyumda ilk kez Cem GÜRDENİZ tarafından ortaya konan **Mavi Vatan** kavramı; daha sonra Doç. Dr. Cihat YAYCI

tarafından geliştirilerek “**Mavi Vatan Doktrini**” olarak ortaya konulmuştur. Buna göre Türkiye'nin Mavi Vatan alanı; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti de dahil olmak üzere yaklaşık 462.000 km²'dir. Doğal olarak, Mavi Vatan'ın bir parçası olan Adalar Denizi, bu münhasır ekonomik bölge içinde 89.392 km² alanla önemli bir yere sahiptir.

Türkiye'nin Adalar Denizindeki Deniz Yetki Alanı; Yunanistan ile Türkiye ana karalarının esas alındığı Ortay Hat'tan geçmektedir. Hattın doğusu Türkiye'ye aitken, Batısı Yunanistan'a ait olan bölge, Adalar Denizi'nin kullanımını ekonomik olarak ikiye bölmektedir. Ortay hattın doğusunda kalan Türkiye ait olan bölge, Lozan baz alınarak Adalar Denizi'ndeki münhasır ekonomik bölge belirlendiğinde, yaklaşık 89.000 km² deniz alana karşılık gelmektedir. Fakat Yunanistan, Lozan bazlı ortay hattı olan bu münhasır ekonomik bölge sınırını kabul etmemekte, BMDHS'ndeki 12 deniz milini baz alarak ve adaların da münhasır ekonomik bölgesi ile kıta sahanlığı olduğunu ileri sürerek münhasır ekonomik bölge sınırlarını genişletmektedir. Ancak Yunanistan'ın söylemleri ile fiiliyatı birbirine zıt düşmektedir. İ. Kaya ÜLGER'in yaptığı analize göre; 2020'de Yunanistan-İtalya arasında imzalanan münhasır ekonomik bölge sınırlandırma anlaşmasında ana karalar esas alınmış, adaların münhasır ekonomik bölge hakları ileri sürülmemiştir. Bu durum, zımnî olarak Yunanistan'ın adaların kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge haklarının bulunmadığını kabul etmesi anlamına gelmektedir. Buna bağlı olarak Türkiye ve Yunanistan ana karaları esas alınmak suretiyle Türkiye'nin tek taraflı olarak münhasır ekonomik bölge ilan etmesi teorik olarak mümkün olduğunu belirtilmiştir (İrfan Kaya ÜLGER, AA Haber – 01.07.2020).



Harita 5. Lozan'a Göre (3 Deniz Mili) Türkiye'nin Adalar Denizi'ndeki Münhasır Ekonomik Bölgesi
(<https://sputniknews.com.tr/20200907/emekli-tumamiral-cihat-yayci-turkiye-bir-an-once-dogu-akdenizde-meb-ilan-etmeli-1042794457.html>)

Yunanistan Türkiye'ye adalar üzerindeki haklarıyla ilgili benzer tavrını, Meis Adası üzerinden de hissettirmektedir. İ. Kaya ÜLGER'in tespitlerine göre; Meis Adası'nın ne münhasır ekonomik bölge üzerinde, ne de kıta sahanlığı sınırlandırılmasında deniz yetki alanı hakkı doğurması

mümkün değildir. Bununla ilgili olarak, Uluslararası Adalet Divanı bugüne kadar Meis Adası konusunda Türkiye'nin görüşlerini destekleyen yorumlar yapmıştır. Türkiye, Adalar Denizi'ndeki adaların karasuları hakkını kabul etmekle birlikte adaların kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge (MEB) bağlamında deniz yetki alanı doğurmadığını, bu konudaki hükümlerin spesifik durumlarda uygulanacağını öne sürmektedir. Adaların deniz yetki alanlarına sahip olabilmesi için devletin tüm ülkesinin adalardan oluşması gerektiği, bir kıta ülkesi olması durumunda ise adaların değil, kıta ülkesinin esas alınması görüşünü savunulmaktadır (İrfan Kaya ÜLGER, AA Haber - 04.08.2020).

Sonuç olarak Türkiye, Uluslararası Adalet Divanının da desteklediği şekilde yarımada ülkesi adalarının münhasır ekonomik bölgesi ve kıta sahanlığı olmadığı tezi doğrulanmaktadır. Bunlara bağlı olarak bir kıtaya bağlı olarak elde edilen ortay hat münhasır ekonomik bölge paylaşımında geçerli olmaktadır. Hatta Yunanistan Adalar Denizi sorunlarını Uluslararası Adalet Divanı'na taşımaktan kaçınması da (İrfan Kaya ÜLGER, AA Haber-01.07.2020) Türkiye'nin haklılığını kanıtlar niteliktedir. Kısacası, münhasır ekonomik bölgesi başta olmak üzere her açıdan Adalar Denizindeki haklarını Türkiye savunmalı ve korumalıdır.

6. EGE DENİZİ VE ADALAR DENİZİ TABİRLERİNİN TOPONİMİK AÇIDAN KÖKENLERİ

Ege Denizi kavramı, kökenleri eski Helenistik medeniyete dayanan ve günümüzde başta Yunanistan ile Avrupa ülkelerinin kullandığı Aegea veya Archipelago tabirinden kaynaklanan bir kavramdır. İlk kullanımı Abraham Ortelius tarafından 1570 yılında çizilen Coğrafya Atlası'ndaki Anadolu ve Balkanları gösteren kısmında Archipelago tabirini Adalar Denizi yerine kullanılmıştır (Özey, 2001: 30). Archipelago; adalarla dolu deniz (Mayhew, 2004: 28), günümüzdeki anlamlarıyla denizle çevrili adalar, adalar grubu ve takımadalar (Moore, 1974: 15) anlamlarına gelip, dünyanın ilk takımadalarının Ege Adaları (Baldacchino, 2016: 8) olduğu bilinmektedir. Buradan da anlaşıldığı gibi, günümüz İngilizcesinde kullanılan takımadalar tabirinin kökeni Adalar Denizi'dir.



Harita 6. Ortelius Tarafından 1570'te İlk Adıyla Çizilen Archipelagio (Ege) Denizi






(https://commons.wikimedia.org/wiki/File:1584_map_of_Greece_and_the_Aegean_Sea_by_Abraham_Ortelius.jpg)


Ortelius'dan sonra, birçok haritada da Takımadalar anlamındaki Archipelago, Arcipel ve Ege Denizi anlamına gelen Egeum Mare tabiri kullanılmıştır. Bunlar;

Tablo 1. 17. Yy'den 20.yy'ye Kadar Adalar Denizi'nin Avrupa ve Yunanlılarca Karşılığı

Haritayı Çizen Kişi	Yapım Yılı	Haritanın Adı	Adalar Denizi'nin Karşılıkları	Harita
Ludovico Valesio	1658	Yunanistan	Egeum Mare	
Vincenzo Coronelli	1696	Yunanistan ve Yunan adaları	Arcipelago Mare ve güneyde Egeum Kikladlar	
Allard	1698	Antik Yunan Haritası	Mare Egeum güneyde Arcipelago	
Andrew Fare	1707	Yunanistan Haritası	Archipel	

Şinik & İncili

Herman Moll	1727	Yunanistan ya da Avrupa'daki Türkiye'nin Güney Kısmı	Archipelago	
Herman Moll	1736	Yunansitan ya da Avrupa'daki Türkiye'nin Genel Haritası	Archipelago	
Louis Brion de la Tour	1788	Rus İmparatorlukları ve Türkler arasındaki savaşın rotası	Archipel	
Arrowsmith	1828	Yunanistan ve Ege Adaları	Archipelago	
Larousse Dictionnaire complet illustré	1889	Eski Yunanistan	Mer Egee	

Bartholomew	1949	Yunanistan Arnavutluk ve	Egean Archipelago	
-------------	------	-----------------------------	----------------------	---

Bu haritalardan da anlaşıldığı üzere; Adalar Denizi için Avrupa ve Yunanistan tarafından yapılan ilk adlandırmalarda ağırlıklı olarak, takımadalar anlamına gelen “Archipel” ve “Archipelago” tabirleri ile Ege Denizi anlamına gelen “Egean” ve “Ageum” gibi terimleri kullanılmıştır. Takımadalar coğrafi terimine benzer şekilde, Türkçedeki Adalar Denizi teriminin kullanımı; ortak mekanı paylaşan farklı iki kültürün aynı coğrafi özellikleri yansıtmaması sebebiyle benzer mekan adlandırmalar kullandığı kanıtlanmaktadır. Böylece aynı mekanın benzer coğrafi özellikleri yansıtan farklı ifadeleri ortaya çıkmaktadır.

Bu haritalar dışında, Adalar Denizi’ne Akdeniz isminin de kullanıldığı bilinmektedir. 1791 yılında William FADEN tarafından çizilen “Yunanistan - Takımadalar ve Anadolu’nun Bir Kısımı” adlı haritada, Adalar Denizi üzerinde 3 toponimik adlandırma söz konusudur. Bunlar; kuzeyde Egeo-Pelago, orta kesimde Archipelago ve güneyine Ak-Degniz ve buna karşılık gelen White Sea adı kullanılmıştır (Harita: 7). Faden tarafından çizilen bu harita, Akdeniz kavramının Avrupai kaynaklarda geçtiği haritalardan biridir.



Harita 7. Adalar Denizi’ne Ak Degniz Adlandırması Yapılan Bir Çalışma (Faden, 1791)

Burada, Akdeniz kavramının Ege Denizi yerine kullanılmasının sebeplerinden biri Osmanlı Devletinin gücüdür. Bir diğer sebepten 18. yy’de Adalar Denizi’nin Akdeniz’in parçası olarak kabul edilmesidir.

Adalar Denizi etimolojik açılarından incelendiğinde ise; Ege terimi (Agean) Yunanistan ve Küçük Asya arasındaki deniz olarak tanımlanır. 1570'lerde, geleneksel olarak adlandırılmıştır. Yunan mitolojide bir kralın adı olan Aegeus (Ege), oğlunun öldüğünü sanıp kendini ölüme atan Theseus'un babasıdır. Ancak Yunanca aiges “dalgalar” anlamına gelmesi ihtimali de belirtilmektedir. Ancak kökeni bilinmeyen bir kelime olduğunun da altı çizilmesi gereklidir (https://www.etymonline.com/word/Aegean#etymonline_v_5169-25.10.2022).Ege kelimesinin mitolojiden mi yoksa daha önceki dönemlerde bölgedeki medeniyetlerin mekansal adlandırmalarından mı geldiği durumu tartışılmaktadır. Ege Denizinin adlandırma gerekçesinin mitoloji ile açıklanmasının tamamen uydurma olduğu düşünülmektedir. Anadolu'daki tarihsel yer adları ve kökenleri araştırıldığına; Anadolu'daki yer adlarının Helenistik medeniyetten kalma isimler olmadığı, Aigeon, Aegonne, Eugonia adlarının kökeni ve öz biçimi, Anadolu'daki Luwi (Kapadokya) dilinden kalma olduğu (Umar, 1993: 30) belirtilmektedir. Yine yapılan bir çalışmada Ege adlandırmasının Ön Türkçede yer alan; 'akarsu, deniz, su örtüsü' anlamındaki 'ÖG-Üz kelimesinin Adalar Denizi'ne verilmiş olacağını ve bunun Antik Yunan döneminde Aegeus şekline dönüşmüş olabileceği söylenmektedir (Tarcan, 1998: 27). Kısacası, Yunan bakış açısıyla söz konusu denizin adlandırılması mitolojiye dayandırılmakta ve etimolojik olarak Yunan dilinden gelen bir söylemle açıklanamamaktadır. Yapılan araştırma ve incelemelerde bu kelimenin Anadolu kültürünün bir mirası ve Ön-Türkçe'nin izlerini taşıdığı bazı kaynaklarda ifade edilmiştir (Kozanhan, 2022: 36).

Ege kelimesinin kökeni bu şekilde açıklanırken, aynı denizel alanın adlandırmasında Archipelago terimi de kullanılmaktadır. Archipelago sözcüğünün unsurları Yunanca olduğu, ancak kesin bir kayda olmadığı belirtilmektedir. Ortaçağ Yunancasındaki bu kelime, 1600'lü yıllardan itibaren İngilizcede onaylanmış, fakat İtalyancadan ödünç alınmıştır. Egeopelagus, Yunancadan Aigaion pelagos olan Ege Denizi; ada zincirleriyle dolu olduğundan, İtalyancadaki anlamı olan “Adalarla Dolu Deniz”dir. (<https://www.etymonline.com/search?q=archipelago> 25.10.2022).

Sonuçta Adalar Denizi'ne Agean, Archipelago, Archipel, Mer Ege, Mare Egeum gibi farklı adlandırmalar Avrupa ve Yunanistan tarafından kullanılmıştır. Ancak Anadolu'nun batısına 11. yy'den itibaren hakim olmaya başlayan Türkler, bu deniz için Adalar Denizi tabirini kullanmaya başlamışlardır. Türk hâkimiyetinin başlangıcıyla birlikte 'Adalar Denizi' gibi özgün tanımlamalar da Ortaçağ ve Yeniçağ coğrafi eserlerinde haritalarında kullanılmaya başlamıştır (Kurul, 2021: 440).

Adalar Denizi kavramı ise; Türklerin Batı Anadolu bölgesine gelmeleriyle başlar. Anadolu'ya gelen Türk Boyları, Anadolu'nun en batı ucuna vardıklarında karşılaştıkları büyük deniz ve denizdeki adaların çokluğunu görünce bu denize “Adalar Denizi” adını verirler. Ege Denizi'nin “Adalar Denizi” olarak adlandırılması, bölgede hüküm süren Aydınogulları Beyliği ve Osmanlı kaynaklarında da “Adalar Denizi” veya “Adalar Arası” olarak belirtilmiştir (Kozanhan, 2022: 37).

Piri Reis de, 1519 yılında yazmış olduğu 'Kitab-ı Bahriye' adlı eserinde Adalar Denizi'nden bahsetmiştir. “Bilmek gerektir ki, 'adalar arası' denen yere 'Arsu Peloga' diye adlandırdığını belirtmiştir. Buradaki Cezayir-i (adaları) münasip şekilde anlattığını” söylemiştir (Kozanhan, 2022: 37).

Kâtip Çelebi'nin 1656 yılında yazdığı “Tuhfetü'l-Kibar Fi Esfari 1-Bihar” adlı kitabında; Boğaz'dan taşra Rumeli kenarları, Eceovası, İnöz, Kavala, Avanoroz, Lonkoz, Kesendire, Selanik Körfezi, Koloz ve İzdin Körfezleri ve Eğriboz, Atina ve Mora'dan Anadolu ve Menekşe Burnu ki

Anadolu'da Tekir Burnu nice ise Rumeli'nde bu dahi öyle köşeler ve güzergâhıdır. Karadan deryaya girip Girid adasının doğu ve batı uçları bu iki burunlar önüne uzanan diğer Akdeniz adaları ekser bu ortada oluşmuştur. Bundan dolayı bu ortalığa 'Adalar Arası' dendiğini belirtmiştir (Çelebi, 2018: 79). R. Özey de (2001: 28) Yunanistan ile Anadolu yarımadası arasında yer alan denizde, içinde bulunan çok sayıdaki adaların etkisinden dolayı, "Adalar Denizi" adı verildiğini belirtmiştir.

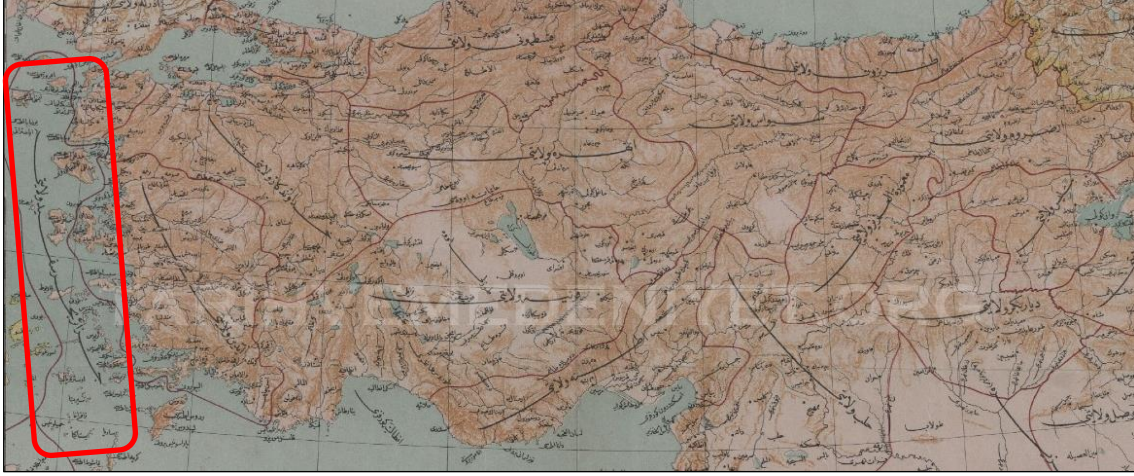
Adalar Denizi civarına verilen bir diğer yer adı ise, Akdeniz'dir. Günümüzde Akdeniz'in kuzeye sokulan bir parçası olan Adalar Denizi, Osmanlı Döneminde eski Türkçeden gelen yönlerin renklerle ifade edilmesi düşüncesiyle Batı yönünün ak ile ifade edilmesi bu denizin Akdeniz olarak adlandırılmasına sebep olmuştur. Eski Türklerde yönler renklerle belirlenirdi. Kuzeye kara, güneye kırmızı, doğuya gök, merkeze veya ortaya yeşil, batıya da ak demişlerdir. Karadeniz, Kızıldeniz, Gökırmak, Yeşılırmak gibi adlandırmalar işte bu eski geleneğe dayanır. Aynı şekilde Akdeniz adlandırması da bu gelenekten kaynaklanmıştır. Bazı Osmanlı kaynaklarında Adalar Denizi'ne de "Akdeniz" denmiştir (Özey, 2001: 33). Adalar denizine Akdeniz dendiğinin bir diğer kanıtı ise, Çanakkale Boğazı'nın adı Osmanlılar'a ait eserlerde genellikle Akdeniz Boğazı olarak geçmesidir. Örneğin, Pîrî Reis'in Kitâb-ı Bahriyye'sinde hep bu ad görülür. Cihannümâ'nın İbrâhim Müteferrika baskısına ilâve edilmiş olan haritada da Akdeniz Boğazı adına rastlanır (Tuncel, 1993).

Osmanlı Döneminde Adalar Denizi'ne verilen bir diğer ad ise, Bahr-i Sefîd'dir. Hatta Çanakkale Boğazı yerine Bahr-i Sefîd Boğazı denilmesi (Hatip, 2013) bunu kanıtlamaktadır (Harita: 8). Ayrıca, XVI. yüzyıl başlarında Osmanlı idarî teşkilâtında Gelibolu merkez üzere Cezayir-i Bahr-i Sefid Eyaleti kurulmuştur. Bu eyalet eyaletinin yedi idarî birimi; Gelibolu, Eğriboz, Karlı-ili, İnebahtı, Rodos, Midilli, Sakız ve Cezâyir-i Mağrib'dir. Daha sonra Mizistre, Koca-eli, Biga, İzmir ve civarını ihtiva eden Sığla Sancakları bağlanmıştır. Eyalet, Tanzimat'tan sonra ise sürekli yeni düzenlemelere sahne olmuştur. Bir ara Kıbrıs'ın da dahil olduğu Eyalet; merkezi Gelibolu olmak üzere, 1876'da Sakız, Rodos Bozcaada, Limni, Midilli, İmroz, İstanköy ve Meis'ten meydana geliyordu. 1908'de Balkan Harbi mağlûbiyeti ve arkasından gelen I. Dünya Savaşı bozgunu üzerine dağılmıştır (Şakiroğlu, 1993).



Harita 8. Bahr-i Sefid Boğazı (Hatip, 2013: 8)

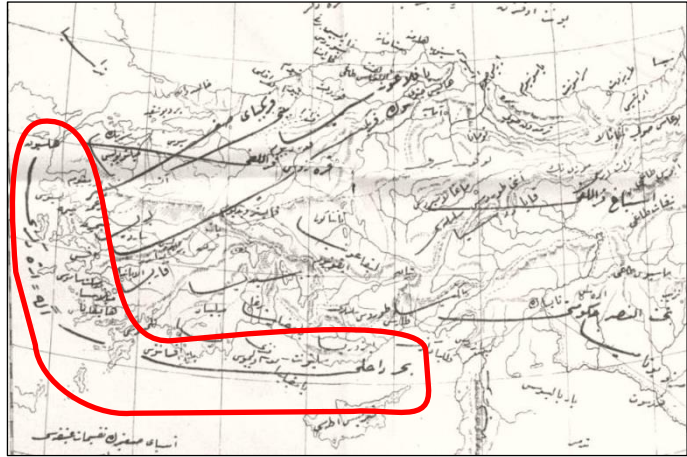
Akdeniz anlamına gelen Bahr-i Sefid; Adalar Denizi'nde kurulan bir eyalet olarak Cezayir-i Bahr-i Sefid olarak anılması ve Cezayir, Cezir kelimelerinin ada(lar) anlamına gelmesi* Adalar Denizine Osmanlı döneminde Akdeniz'in Adalar Denizi anlamına gelen bir tabirle de hitap ettiklerini gösterir.



Harita 9. Anadolu Vilayetlerini Gösteren Haritanın Batısında Kalan Cezayir-i Bahr-i Sefid Vilayeti
(<http://tarihvedenedeniyet.org/e-kutuphane/osmanli-arsiv-belgeleri> 02.11.2022)

Ayrıca, Cezayir-i Bahr-i Sefid adı, 1907'de Binbaşı Mehmed Nasrullâh, Kolağası Mehmed Rüşdî, Mülâzım Mehmed Eşref tarafından yayınlanan "Memalik-i Mahruse-i Şahaneye Mahsus Mukemmel ve Mufassal Atlas" adlı eserde yer alan haritada da aynı adla geçmektedir.**

Adalar Denizi veya Adalar tabirinin geçtiği bir diğer eserse, Ali Cevad tarafından 1895 yılında kaleme alınan ve dört ciltten oluşan "Memaliki Osmaniyenin Tarih ve Coğrafya Lügatı" adlı eserinin üçüncü cildinin son sayfasında yer alan haritalarda, "Adalar" (solda) ve "Ada-i Alemi Derya" (sağda) yani Adalar Denizi aynı mekan için kullanılmıştır. Hatta kitabın 911. sayfasında da "Adalar Denizi" (Archipel Ege) şeklinde iki adın birden yazıldığı tespit edilmiştir.



Harita 10: Memaliki Osmaniyenin Tarih ve Coğrafya Lügatı'ndaki Adalar ve Adalar Denizi'nin geçtiği haritalar

* <https://www.milliyet.com.tr/egitim/cezayir-ne-demek-ne-anlama-gelir-cezayir-nerededir-kelime-anlami-nedir-6457101>

<https://www.osmanice.com/osmanlica-4829-nedir-ne-demek.html>

<https://www.luggat.com/Cezayir/2/2>

** <https://kutuphane.ttk.gov.tr/details?id=545315&materialType=AT&query=Fas>.

Adalar Denizi'nin geçtiği bir diğer önemli belge ise; 1923'te imzalanan Lozan Barış Anlaşmasıdır. Anlaşmanın Türkçe kısmında Adalar Denizi tabiri kullanılırken, belgenin Fransızcasında Mer Egee teriminin kullanıldığı tespit edilmiştir (Şekil: 1). Lozan Anlaşması Türkçe metninde sayfa 19, 20, 119, 146, 157 ve 158'de Adalar Denizi tabiri kullanılırken, bunların tam karşısında ise Mer Egee terimi kullanılmıştır (Lozan Sulh Mühadenamesinin kabulüne dair kanunlar: 1931).

FASIL I.	SECTION I.
1. Araziye mütaallik ahkâm.	1. Clauses territoriales.
MADDE 2— Bahrisiyahtan Adalardenizine kadar Türkiye'nin hududu berveçhi z r tesbit edilmiştir. (Merbut bir numaralı Haritaya müracaat):	ARTICLE 2— De la Mer Noire à la Mer Egée, la frontière de la Turquie est fixée comme il suit (voir Carte n° 1):

Şekil 1: Lozan Barış Anlaşmasının Türkçe ve Fransızca Metnindeki Adalar ve Ege Denizi İfadeleri (1931: 19)

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra, latin alfabesiyle ilk defa Tefeyyüz Kütaphanesi tarafından 1931 yılında yayınlanan ve Mektep Haritaları Mürettibi Muallim Abdülkadir, Kuleli Askeri Lisesi Coğrafya Muallimi kaymakam Mehmet Rüştü ve Kandilli Lisesi Muallimlerinden Hattat Süreyya tarafından hazırlanmış olan Mükemmel Umumi Atlas'da da, bu denizin adı, "Adalar Denizi" olarak yazılmıştır (Özey, 2001: 31).

Prof. Dr. Sırrı Erinç'in "Lise Coğrafya" kitabında (2001: 212), Ege Bölgesi ile ilgili bölümün sonunda geçmişte Ege Denizi'nin adının Adalar Denizi olduğuyla ilgili bir okuma parçası verilmiştir. Buna benzer şekilde; Prof. Dr. Cemalettin Şahin tarafından yazılan Liseler için Coğrafya-2 adlı kitabın 76. sayfasında da, Ege Denizi'nin geçmişte Adalar Denizi adı verildiğine dair okuma parçası yer almaktadır (Özey, 2001: 32).

İstanbul Deniz Matbaası tarafından 1930'da basılan "Türk ve Yunan Deniz Harbi Hatıratı ve 1909-1913 Yunan Bahri Tarihi" adlı eserde de Ege Denizi ifadesine rastlanmamakta ve Adalar Denizi ifadesi kullanılmaktadır (Akarı, 2005: 49).

Sırrı Erinç ve Talip Yücel de (1988: 7) yazdıkları eserde; Ege'nin, oluşumunu açıklayarak Ege'nin esas hususiyetini, eskiden dilimizde bu denize verilen "Adalar Denizi" adının üzerinde durarak, kanaatimizce bu denizin adının en mükemmel şekilde aksettireceği belirtilir.



Harita 11. Türkiye'nin Tabii Mıntıkları (Faik Sabri Duran'a göre)

Faik Sabri Duran'a göre Türkiye'nin Tabii Mıntakaları (1926) adlı çalışmada da Ege Bölgesi yerine Adalar Denizi Mıntıkası kullanılmıştır (Harita:11).

Bunların dışında; Türk Denizcilik ve Global Stratejiler Merkezi Başkanı olan Doç. Dr. Cihat YAYCI'nın 1923-1941 yılları arasında yaygın olarak "Adalar Denizi" kullanıldığına dair bazı örneklerin mevcut olduğunu belirtmiştir (Harita: 12)



Harita 12. 1923-1941 Arasında Çeşitli Gazetelerde Yer Alan Adalar Denizi İle İlgili Haritalar (<https://turkdegs.org/icerik/bati-anadolu-ve-adalar-denizi-kavramlarinin-kullanimi-yayginlasmalidir> - 05.11.2022)

7. ADALAR DENİZİ YERİNE EGE DENİZİ TOPONİMİSİNİN KULLANIMI

Hem Ege hem de Adalar Denizi tabiri; köken olarak Türkçeden gelse de, 16. yüzyıldan sonra özellikle Avrupa ve Yunanistan tarafından sıkça Ege Denizi tabiri kullanılmıştır. Avrupa ve Yunanistan'ın aksine Osmanlı Devleti ise; Adalar Denizi ifadesini yoğun bir şekilde kullanmıştır. Ardında Osmanlı'nın zayıflamasıyla Yunanistan'ın 1830'da bağımsızlığını kazanması ve Megali İdea fikri neticesinde Doğu Bizans'ı yeniden canlandırma isteğiyle Yunanistan, topraklarını genişletmeye başlamıştır. Paris Barış Konferansında Fransa'nın Yunanistan'a teklif ettiği alanlar içerisinde Trakya, İstanbul, Karadeniz kıyıları ve Batı Anadolu yer almaktadır. Bu düşünce şekli Ratzel'in "Organik Devlet" fikriyle bütünleşmektedir. Ancak burada asıl konu; Yunanistan'ın topraklarını genişlemesi yanında, kültürünü de genişletme isteğidir. Ratzel'in Devletin Mekansal Büyüme Kanunlarına göre ilk yasası; "Devletlerin boyutu, kültürü ile büyür." Buna göre bir alanlara politik olarak hakim olmak, onları kaynaştırmak ve bir arada tutmak için fazla enerji gerekir. Bu tür bir enerji, kültür tarafından ancak yavaş bir şekilde geliştirilebilir. Kültür, giderek bir nüfusun üyelerinin kaynaşması için temelleri ve araçları üretir ve homojenliklerinin tanınması yoluyla bir araya gelenlerin çemberini sürekli olarak genişletir. Fikirler ve maddi varlıklar, belirli başlangıç ve çıkış noktalarından dağılır, yeni yayılma yolları bulur ve alanlarını genişletirler. Bu şekilde, aynı yolları kullanan ve aynı alanları dolduran devletin büyümesinin öncülleri olurlar (Ratzel, 1970: 18). Bu fikirleri ve öncülleri yayan temel unsur ise "Dil"dir. Dilin yayılması sayesinde bir milletin kültürel alanı büyüyebilir. Dilin mekana yansıma şekli ise; toponimdir. O halde **toponimik açıdan yayılma da kültürünü yayma şekillerinden biridir**. Toponiminin jeopolitik açıdan devreye girdiği nokta da işte buradadır. Türkçe bile olsa Ege Denizi adını Yunanistan'ın sahiplenmesi ve bunu koruma isteği, devletin dile yayılcı isteklerini yansıtmaktadır. Ratzel'in Organik Devlet teorisini oturttuğu "Devletin alanı, kültürü ile büyür ve kültürü yaymak istiyorsanız dilinizi yayın" düşüncesine toponiminin jeopolitik boyutlarını yansıtmaktadır. Burada jeopolitik açılardan en az dili yaymak kadar önemli olan yer adlarının korunumu, dili ve buna bağlı olarak mekânsal adları korumanın bu çalışmanın önemi ortaya konmaktadır. Ege Denizi yerine, Adalar Denizi tabirini kullanmak; jeopolitik hafızada toponiminin korunmasının önemini ortaya koyarak, jeopolitik geçmişi ve düşünceyi yaymanın haklılığını kanıtlamaktadır. Çünkü insanların hafızasında yer edinen mekânsal adların değiştirilmesi, jeopolitik düşüncenin değişmesine ve zayıflamasına sebep olmaktadır. Bu nedenle jeopolitik dilin bir parçası olan mekânsal adlandırmalar korunmalı ve geleceğe aktarılmalıdır.



Harita 13. Tarih I Kitabındaki Ege Denizi Yazan Haritalar (Tevfik vd., 1931: 192-193, 241-242)

Cumhuriyetin ilk yıllarında da “Adalar Denizi” olarak adlandırılan bu denizin adı, 1940’lı yıllardan sonra, Türk atlas ve kitaplarında “Ege Denizi” olarak kaydedilmeye başlanmıştır (Özey, 2001: 34). Cumhuriyetin ilk yıllarında hem Ege hem de Adalar Denizi aynı mekan için adlandırmada kullanılıyordu. Maarif Vekaleti tarafından yayınlanan 1931 yılında basılmış Tarih I adlı kitapta, Adalar Denizi kitabın 6 yerinde geçerken, Ege Denizi 26 yerde geçmektedir. Aynı kitabın haritalarında ise; Adalar Denizi hiç kullanılmamışken, bütün haritalarında Ege Denizi kullanılmıştır (Harita: 13).

Ege Denizi’nin toponimide yoğun bir şekilde kullanılmasıyla ilgili birkaç fikir vardır. Bunlardan ilki; 06-21 Haziran 1941 tarihleri arasında, Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde icra edilen Birinci Coğrafya Kurultayı’nda adlandırma konusunda standartlaşmayı sağlamak maksadıyla Ege Denizi terimi kabul edilerek kullanılmaya başlanmıştır (Akarı, 2008). Ramazan Özey’e (2001: 28) göre ise Adalar Denizi adı, 1940’lı yıllardan itibaren, Yunan makamlarının çeşitli entrikaları ile uydurma bir mitolojik hikâyeye dayandırılarak Ege Denizi’ne dönüştürülmüştür. Daha sonra, “Ege” kelimesi, büyük bir dalgınlık eseri olarak, Anadolu yarımadasının batı kesimini oluşturan Batı Anadolu Bölgesi’nin adı olarak takdim edilmiştir. Bu tarihi bir yanılıdır. Erkan Kurul ise (2021: 440) dilimizde yer etmiş ‘Ege’ terimi Fransızca ‘Mer Égée’ ibaresinden uyarlanarak, 1941 Haziran’ında Ankara’da düzenlenen 1. Coğrafya Kongresi’nde alınan kararlar resmi olarak Türkçe sözlüklere dâhil edildiğini belirtmektedir.

Kısacası, Ege terimi mitolojik kökene sahip olduğu açıklansa da, etimoloji sözlüğünde dahi belirtildiği gibi, Yunancadan geliyorsa kökeninin belirli olmadığı açıklanmaktadır. Kelimenin asıl kökeninin Ön Türkçeden Yunancaya geçtiği düşünülürse, Ege terimini kökeninin Türkçe olduğu açıktır. Buna dayanarak hem Adalar Denizi, hem de Ege Denizi toponimisinin ikisi de kullanılabilir. Fakat buradaki en önemli sorun, her iki adın Türkçeden gelmesi değildir. Asıl sorun; Yunanistan’ın mekanı; kendi mitolojik kültürel kökenlerine dayandırarak sahiplenme isteğidir. Mekanı sahiplenme gayretleri içerisindeki Yunanlılar tarafından bu husus, bir Yunan Kralı ile bağlantılı mitolojik bir hikâyeye dayandırılmaktadır (Kozanhan, 2022: 39). Bunların sonucunda Ratzel’in fikrine dayanarak, kendi kültürünü yaymanın ve mekanı sahiplenmenin yolu dil ve dili insanların hafızasında yer ettiren toponimiden kaynaklanıyorsa; jeopolitik açıdan Osmanlıdan beri kullanılan Adalar Denizi terimi yeniden kullanımı artırılmalı ve kaynaklara geçirilmelidir.

8. JEOPOLİTİK HAFIZA VE TOPONİMİ İLİŞKİSİ

İlk olarak jeopolitik hafızanın ne olduğu bilinmelidir. **Jeopolitik hafıza**; belirli bir siyasi otorite altındaki bölgenin jeopolitik özellikleri sonucunda oluşmuş; insanların geçmişinde, kültüründe, dilinde, aklında ve yaşantısında yer edinmiş; sembolik, algısal olan ve siyasi özellikleri barındıran; jeopolitiğin araştırma alanlarından biridir. İnsanların algısında ve hafızasında yer edinen jeopolitiğin, görünür ve kalıcı hale gelme şekillerinden biri de toponimidir. İnsanların hafızasında yer edinen toponiminin değişmesi zor olsa da; kalıcılığı mutlak değildir. Yerin anlamı, insanların yere daha fazla duygusal anlam atfetmek için kullandıkları ifadelerde yer alır. İnsanlar yerin, ‘ruh’u ve ‘kişiliği’nden bahsederler. Kişilik özgün olanı ifade eder ve mekânlar aynı insanlar gibi zamanla özel bir kişilik kazanır. İnsan kişiliği doğal olarak ona verilmiş ve sonradan kazanılmış özelliklerden oluşur. Yerin kişiliği ise doğal özellikler ile insanoğlunun zamanla meydana getirdiği düzenlemelerin bileşkesidir (Tuan, 2005: 120). Bu bileşkeyi en iyi

ifade eden yollardan biri mekânı adlandırmaktır. Mekanın kişiliğini yaratmak ve korumak için mekânı adlandırmak yetersiz kalabilir. Bu nedenle toponimi korumak, mekânın kişiliği korumanın yanında jeopolitik hafızayı da canlı tutar. Bu şekilde düşünüldüğünde, Adalar Denizi adlandırmasının jeopolitik hafızayı koruyan ve canlı tutan bir tutumla neden korunması gerektiği anlaşılacaktır. Çünkü devletlerin büyümesi kültürle olur ve kültürü yayan unsur dil ise dilin mekana yansması olan toponimi korunmalıdır. Giderek artan bir şekilde, Türkiye'nin Adalar Denizi'nde hakkının olduğu her daim Yunanistan tarafından yadsınmıştır. Yunanistan mekansal genişlemesini günümüzde toponimik açıdan jeopolitik hafıza üzerinden yürütmektedir. Ege Denizi tabirini Helenistik kültüre dayatmakta, bu adı yoğun şekilde kullanmakta ve Avrupa'yı arkasına alarak bölgedeki Türk karasularının varlığını dahi inkara kalkışarak, Ege Denizi'nin tamamına hakim olmak istemektedir. Bu isteğini ilk olarak jeopolitik hafızayı sil baştan tasarlayarak, Adalar Denizi yerine Ege Denizi tabirinin kullanımını yoğunlaştırarak gerçekleştirmektedir.

Jeopolitik Hafızayı Değiştiren Etkenler

Jeopolitik hafıza her daim insanlarda bir yer edinmiştir. Bu hafızayı akla işlemenin en kolay yolu; mekânı adlandırmak ve bu adları korumaktır. Mekanın, jeopolitik açıdan geçirdiği değişim ve dönüşüm, insanların mekansal hafızasını da değiştirebilir. Bu değişimlere sebep olan faktörler; şu ana başlıklar altında toplanabilir:

- Jeopolitik hafızada kırılmaya sebep olan devlet otoritesinin değişmesi
- Farklı bir devlet zihniyeti (Batı özentisi)
- Yeni kurulan devletin eski yer adlarını unutturma politikası
- Mekanın algısal özelliklerinin değiştirilme isteği
- Yeni mekanlar kurgulama ve garanti altına alma isteği (Assmann, 1997)
- Devletlerin gücü ve varlığını koruma isteğinin hafızayı dönüştürebilmekten geçtiği (Assmann, 1997)
- Jeopolitik hafızada toponiminin edindiği yeri ortadan kaldırmak

Buraya kadar belirtilen sebepler, jeopolitik hafızanın neden değiştirildiğini açıklamaktadır. Buradaki bir diğer sorun, **jeopolitik hafızada yer edinen toponiminin neden korunması gerektiği** üzerinedir. Bu sorunun cevapları kısaca şunlardır:

- Günümüz jeopolitiği algısaldır ve algıyı değiştirmek kolaydır. Bu nedenle jeopolitik hafızadaki algılanan mekansal adları koruması gerekir.
- Jeopolitik hafızadaki algı değişiminin görünmeyen yüzü, toponimik değişimdir.
- Jeopolitik belleğin doğasında sembolik ve algısallık olduğundan, bunlar ortadan kaldırıldığında, jeopolitik algının zayıflaması ve toponimik unutkanlık söz konusu olacaktır.
- Jeopolitik açıdan önemli mekanların toponimisinin hafızada edindiği yer önemlidir.
- Jeopolitik hafızada toponiminin korunması devletin gücünü ve varlığını mekân üzerinde meşrulaştırmaktadır.
- Toponiminin korunması, devletin meşruluğunu desteklediğinden yeni mekansal kurguların önüne geçmektedir.
- Jeopolitik hafıza da toponiminin korunması, mekânın egemenliğine yönelik tehditleri azaltmaktadır.

- Yer, bölge ve egemenlik hakkındaki söylemleri güçlendirmek ve yeniden üretmek için korunmalıdır (Benwell, 2016: 123).
- Jeopolitik hafızadaki toponimik değişim mekanın gözden düşmesine sebep olacaktır.
- Mekanın jeopolitik hafızada edindiği tarihsel izlerini korumak gerekir.
- Dış politikada devletin kimliğini yansıtmaktadır.
- Mekâna sinmiş veya mekânla şekillenmiş hafıza; yer adının değişimiyle hafızayı dönüştürecek potansiyele sahip olur (Adiloğlu, 2021: 513). Bu nedenle mekanın karakterini yansıtan yer adlarındaki değişim, jeopolitik hafıza kaybına yol açmaktadır.
- Hafıza becerisini geliştirmek gerekir ve bunun için de insanların bir yere ihtiyaç duyduklarını, hatırlamayı istedikleri şeylerin görüntülerini zihinlerinde canlandırabilmek için de onları, belirledikleri yerlere depolamaları gerektiğini aktarır. Depolama ve depolanacak yer mevzusu, burada doğrudan yer adlarını akla getirmektedir (Connerton 2014: 14). Jeopolitik hafıza becerisini geliştirmek, mekanın ruhunu yansıtan ve akılda yaratılan imajlarla mümkündür. Yunan tanrısından geldiği savunulan Ege Denizi yerine; binlerce adanın bulunduğu coğrafi karakteri yansıtan bir denize Adalar Denizi demek, toponiminin jeopolitik hafızada yarattığı imajı korumaktadır.
- Kendilerini grup olarak sağlamlaştırılmayı isteyen bir topluluğun, sadece içsel iletişim biçimlerinin sahnesi olarak değil; aynı zamanda kimliklerinin sembolü ve hatıralarının dayanak noktası olarak da mekânları yaratmak ve onları garanti altına almak isterler (Assmann, 1997). Toplum olarak mekanı garanti altına şekillerinden biri de toponimidir. Buradaki mekanı yaratma, mekanın yeniden inşası anlamında değildir. Geniş anlamıyla mekanı sahiplenen bir milletin kimliğini yansıtacak olan toponimi yaratmanın toplumsal açıdan devamlılığı inşa etmesi açısından önemlidir.
- Toponimi mekana sahiplenme duygusunu ortaya koyar. O mekana verilen adlar, mekanı yaratan ve onu sahiplendiren topluluğun hafızasını yansıttığı için toponimi korunmalıdır.

9. SONUÇ VE ÖNERİLER:

Yüzyıllardır farklı medeniyetlerin hâkimiyetine girmiş ve bunların gelişmesine tanıklık etmiş olan Adalar Denizi'nin farklı adlarla anılması çok doğal bir durumdur. Ancak, 11. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar Türklerin hâkim olduğu bu denize; I. Dünya Savaşı ve sonrasında çoğu adanın Yunanistan'a bırakılması sonucunda, mekansal hakimiyeti tamamen kaybetmişçesine, Ege Denizi tabirini daha fazla kullanılıp, Adalar Denizi tabirinin unutulması doğru bir tutum değildir. Ayrıca; I. Dünya Savaşı ve sonrasında yaşanan olaylar sonucunda, Adalar Denizi'nde kaybedilen çoğu ada; jeopolitik hafızada kırılma noktası yaratarak, mekansal hafıza kaybına yol açmıştır. Adalar Denizi tabirinin kullanılmamasıyla oluşan hafıza kaybı; jeopolitik açıdan önemli bir mekan adının hafızadan silinerek, Türkiye'nin mekansal haklarının unutturulmasına ve bu hakların gelecek nesillere aktarılmasının engellenmesine sebep olacaktır. Burada altı çizilmesi gereken bir diğer nokta; toponimi mekana sahiplenme duygusunu kattığı için jeopolitiğin algısal boyutu olan toponimik hafıza, devletin gücü ve varlığı (yer duygusunu) korumada etkin bir rol oynamaktadır. Bu nedenle; mekansal hafızayı tazelemek, yer duygusunun kaybolmasını engellemek, devletin mekansal haklarını, gücünü ve varlığını korumak için tekrardan Adalar Denizi tabiri yoğun bir şekilde kullanılmalı ve bu tabir toplumsal hafızaya geri kazandırılmalıdır.

Devletlerin boyutları, sadece mekanları elde ederek büyümeyle değil; kültürel anlamda ve kültürü yayan en önemli unsur olan dille de gerçekleşir. Bu fikre dayanarak, jeopolitik açıdan toponiminin devletlerin büyümesindeki etkisinin çok fazla olduğunu bilmek gerekir. Yunanistan'ın 1830'dan beri alanını sürekli genişletme çabası yanında, yer adları bakımından

dille yayılma çabası söz konusudur. Günümüzde Türkiye'nin Adalar Denizi tabiri yerine, Avrupa ve Yunanistan'ın kullandığı Ege Denizi tabirini 1941'den beri yoğun bir şekilde kullanması; Türkiye'nin mekanı sahiplenme duygusunu jeopolitik açıdan zayıflatmıştır. Bu durum; Türkiye'nin Adalar Denizi'nde sanki hiçbir mekansal hakkı yokmuş gibi davranmasına sebep olmaktadır. Bu nedenle Adalar Denizi literatürde daha fazla yer almalı, bölgedeki **mekansal haklar** yeniden gözden geçirilerek hatırlanmalıdır.

Devletin dış politikadaki güç ve imajını yansıtır koruyan toponimi; mekan hakkındaki egemenlik söylemlerini de yansıtır. Yunanistan'ın Avrupa'yı da arkasına alarak Ege Denizi'nin tamamını kendisine ait olduğunu kurgulaması ve bu jeopolitik söylemi sık sık dile getirmesi; Yunanistan'ın mekân üzerindeki varlığını genişleterek meşrulaştırma çabasından ileri gelmektedir. Bunun aksine Cihat YAYCI'nın belirttiği gibi "Ege denizi yerine Adalar Denizi dediğimizde, Yunan karşı çıkıyorsa Adalar Denizi doğrudur" demesi; bölgede Türkiye'nin de mekansal varlığını ortaya koyan bir söylemdir. Kısacası Adalar Denizi, tek bir devlete ait değildir. Bu nedenle iki devletin de uzlaşma yoluyla Adalar Denizi üzerindeki **hâkimiyet alanlarını** anlaşmalarla belirlemeleri gerekir.

Sonuç olarak bu çalışma, mekansal adlandırmaların jeopolitikte ne kadar önemli bir yere sahip olduğu ve jeopolitik ile toponiminin ne kadar sıkı bir ilişkiye sahip olduğunu kanıtlamaktadır. Mekana ruh katan, yer duygusunu oluşturan, devletin varlığını yaşatıp koruyan ve geleceğe aktaran toponiminin jeopolitik hafızadaki yeri çok önemlidir. Devletin varlığını korumak ve mekanların ruhunu yaşatabilmek için coğrafi adlarının korunması hatırlatılması ve geleceğe aktarılması gereklidir. Adalar Denizi'nin literatürde kullanımının artması jeopolitik hafızanın korunmasını sağlayacaktır.

10. KAYNAKÇA

Adiloğlu, S., (2021). Batı Trakya'da asimilasyon, unutturma ve (toponimi özelinde) isim değişikliği. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 22, 510-526.

Akarı, S., (2005). *Dil tarih ve coğrafya denkleminde; Ege Denizi'nin adlandırılma tarihi ve Ege kelimesinin Anlamı*, Deniz Basımevi, İstanbul.

Assmann, J., (1997). *Kültürel bellek eski yüksek kültürlerde yazı, hatırlama ve politik kimlik*. (Çev. A. Tekin) Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Baldacchino, G., (2016). *Archipelago touris*. Routledge Taylor Francis Group, London and Newyork.

Birleşmiş Milletler Deniz hukuku Sözleşmesi - 1982 BM Enformasyon Merkezi UNIC-Ankara.

Benwell, M. C., (2016). Encountering geopolitical pasts in the present: young people's everyday engagements with memory in the Falkland Islands. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 41 (2), 121-133.

Cevad, A., (1895). *Memaliki Osmaniyenin tarih ve coğrafya lügatı*. Cilt: 3, Dersaadet (Kasbar Matbaası).

Connerton, P., (2014). *Modernite nasıl unutturur.* (Çev. K. Kelebekoğlu). Sel Yayıncılık, İstanbul.

Crocker, D., (2007). *Dictionary of aviation.* A&C Black Publishers Ltd, London.

Çelebi, K., (2018). *Tuhfetü'l-Kibar fi Esfari'l-Bihar.* TÜBA. Ankara.

Erinç, S., Yücel, T., (1988). *Ege Denizi Türkiye ile komşu Ege Adaları.* Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 84, Seri: VII, Sayı: A.6, Ankara.

Erinç, S., (2001). *Lise coğrafya ders kitabı.* Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

Hatip, S. M., (2013). *Çanakkale Boğazı (Bahr-i Sefid Boğazı) savunma sistemi 1770-1918.* Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi (Basılmamış), Ankara.

İzdar, E. K., (1975). *Batı Anadolu'nun jeotektonik gelişimi ve Ege Denizi çevresine ait üniteler ile karşılaştırılması.* Ege Üniversitesi Matbaası, İzmir.

İlgar, A., (2015). Messiniyen Tuzluluk Krizi Akdeniz'in kurumasına ilişkin bir derleme. *MTA Doğal Kaynaklar ve Ekonomi Bülteni*, (20), 73-80.

Guy, N. R., (2000). *The relevance of non-legal technical and scientific concepts in the interpretation and application of the law of the sea: an analysis of the united nations convention on the law of the sea.* Theses (PhD/Doctoral), University of Cape Town.

Kozanhan, M. K., (2022). Anadolu Sahilleri ile Balkan Yarımadası arasında bulunan deniz alanının isimlendirme sorunsalı. *Türk Denizcilik ve Deniz Bilimleri Dergisi*, 8 (1), 31-41.

Kurul, E., (2021). Eskiçağ Thalassografisi çerçevesinde 'Ege Denizi' adlandırmaları. *OLBA XXIX*, Mersin Üniversitesi Kilikia Arkeolojisini Araştırma Merkezi (KAAM) Yayınları, 423-444, Mersin.

Lozan Sulh Müahednamesinin Kabulüne Dair Kanunlar (1931). TBMM Kavanin Mecmuası, Tertip: 3, Cilt: 5, Necmi İstikbal Matbaası, İstanbul.

Lozan Sulh Müahednamesinin Kabulüne Dair Kanunlar (1942). TBMM Kavanin Mecmuası, Devre: II, İçtima: 1, Cilt: 2, TBMM Matbaası, Ankara.

Mayhew, S., (2004). *Dictionary of geography.* oxford university press. Oxford and New York.

Moore, W. G., (1974). *The penguin dictionary of geography.* Penguin Books. New York.

Özey, R., (2001). Adalar Denizi ve Batı Anadolu Bölgesi hakkında. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (3) 1, 27-36, İstanbul.

Özman, M. A., (1988). Ege'de karasuları sorunu. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 43 (3), 173-182, Ankara.

Pazarıcı, H., (2012). *Uluslararası hukuk.* Turhan Kitabevi, Ankara.

Ratzel, F., (1970). The laws of the spatial growth of states. (Çev. R. Bolin) *The structure of political geography* (Edt: R. Kasperson & J. Minghi), 17-28, University of London Press, London.

Sur, M., (2000). *Uluslararası hukukun esasları*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir.

Şakiroğlu, M. H., (1993). Cezâyir-i Bahr-i Sefîd maddesi. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.

Tarcan, H., (1998). *Ön Türk tarihi*. Kaynak Yayınları No: 243, İstanbul.

Tevfik M., Rifat S., Akçuraoğlu, Y., Galip. R., (1931). *Tarih I*. Maarif Vekaleti, Devlet Matbaası, İstanbul.

Tuan, Y-F., (2005). Mekan ve yer: Hümanist perspektif. (Çev. Y. Arı), *20. Yüzyılda Amerikan coğrafyasının gelişimi*. 119-134, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya.

Tuncel, M., (1993). Çanakkale boğazı maddesi. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.

Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı web sitesi, Başlıca Ege Denizi sorunları <https://www.mfa.gov.tr/baslica-ege-denizi-sorunlari.tr.mfa> (26.10.2022).

Türkiye Cumhuriyeti Karasuları Kanunu, (1964).

Türkiye Cumhuriyeti Karasuları Kanunu, (1982).

Umar, B., (1993). *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*. İnkılâp Kitâbevi, İstanbul.

<https://sanderusmaps.com/our-catalogue/antique-maps/europe/southeastern-europe/greece-and-greek-islands-by-vincenzo-coronelli-29046>

https://www.1stdibs.com/furniture/more-furniture-collectibles/collectibles-curiosities/maps/antique-map-greece-allard-c1698/id-f_9945341/

<https://sanderusmaps.com/our-catalogue/antique-maps/europe/southeastern-europe/greece-by-nicolas-sanson>

<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b5962160j>

<https://www.crouchrarebooks.com/atlases/big-data-in-the-eighteenth-century>

<https://www.alamy.es/foto-mapa-de-grecia-1707-132198395.html>

<https://www.abebooks.com/maps/Greece-South-Part-Turkey-Europe-Moll/30666286827/bd>

<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b84931492>

<https://www.alamy.com/old-map-of-the-ancient-greece-printed-in-the-french-dictionary-dictionnaire-complet-illustr-by-the-editor-larousse-in-1889-image414000576.html>

<https://www.alamy.com/stock-photo-greece-aegean-islands-crete-cyclades-dodecanese-sporades-arrowsmith-94090801.html>

<https://www.alamy.com/greece-and-albania-balkans-bulgaria-bartholomew-1949-old-vintage-map-chart-image428910415.html>

11. EXTENDED ABSTRACT

The Aegean Sea is a part of the Mediterranean that lies between the Balkan and Anatolian peninsulas that inserted towards the north. The area of the sea is about 214,000 km² wide. It has the characteristic of a rectangular shape semi-enclosed inland sea with north-south extension with width of 355 nautical miles in the widest north-south direction and width of 256 nautical miles east-west. Islands in the Aegean Sea that make up the study area; They are collected in five groups as Northeastern Aegean Islands, Cyclades and Saronic Islands, Dodecanese (Southern Sporades), Sporades (Northern Sporades) and East Aegean Islands (Euboea).

The Aegean Sea reflects the geographical character of Anatolia and the Balkan Peninsula due to its geological and geomorphological features. The reason for this is that this low region between the two peninsulas was a terrestrial environment before the Messinian Salinity Crisis, but turned into a marine environment due to the hydrogeological formations experienced in this period. As a result, the upper parts of the mountains in the region remained on the water surface and turned into nearly 3000 large and small islands and islets, and a sea was formed that took its name from these islands.

The Aegean Sea has played an active role in the birth and development of various civilizations and the spread of maritime culture for centuries. It has been under various sovereignty from Luwian kingdom to the Hellenistic civilization, from the Roman Empire to the Anatolian Seljuk and Ottoman Empires. The region has been given various names with the influence of these different civilizations and communities. The Aegean Sea is one of the most important factors affecting the toponymy, due to the genetic origin naming formed by past socio-cultural influences; bears the traces of different civilizations and cultures. Especially after the Ottoman Empire captured the Islands and integrated with Anatolia, Turkish naming with geographical characters dominated the toponymy and the genetic origin of the naming changed. The place known as the Sea of Islands for nearly a thousand years; due to the changing geopolitical conditions before and after the republic, the names of places started to change when a large part of them remained outside the borders of Turkey.

There are canyons and valleys, abyssal areas and depressions in the Aegean Sea, which has a wide continental shelf due to its geomorphological formation. Here is the importance of this marine area within the exclusive economic zone; it is due to the fact that it contains natural resources with high economic value. The fact that both states around the Aegean Sea declared their own maritime borders and did not determine this situation with a common agreement

causes the formation of a territorial waters and exclusive economic zone border that has not yet been determined both politically and economically. Along with this uncertainty, Greece's claim that the Aegean Sea belongs to her because she holds the majority of the islands in the Aegean Sea, and the tendency to ignore Turkey in the Aegean Sea by taking Europe behind Greece; it weakened Turkey's spatial influence in the Aegean Sea, Turkey's geopolitical memory and Turkey's geopolitical thinking. As a result, Turkey's determination of maritime jurisdiction has been put into the background for years. In fact, it would not be wrong to associate this situation with the intense use of the term Aegean Sea instead of the Sea of Islands in Turkey since the 1940s. The term Aegean Sea, named by Greece depending on Greek mythology; geopolitically, it is the reflection of owning space on toponymy. Therefore, in order to strengthen the geopolitical memory, it is necessary for Turkey to use the term Sea of Islands more intensely instead of the Aegean Sea. Because the most important sign of preserving geopolitical memory and spreading thought is the spread of language through place names.

The mainstay of the study is to reveal the importance of language in geopolitics and, accordingly, spatial naming, based on the idea of "The domain of the state grows with its culture, and if you want to spread the culture, spread your language" put forward by F. Ratzel in his study named "Organic Theory". The importance of the study is to reveal why spatial names, which are developing and changing in the grip of geopolitics and are as important as spreading the language, should be protected. As a research method in the study; Progressive method, which explains the examination of events from the past to the present, Dagwood Sandwich, which combines the horizontal section and vertical theme and explains the development and change of the geographical view, and Comparative method, which explains change and transformation by making comparisons between places, was used. The aim of the study is to prove the place of place names in protecting spatial rights by establishing the close relationship between geopolitics and toponymy.